

WILLIAM MORRIS

Faydalı İşler
Faydasız Uğraşlar

İngilizce aslından çeviren:
MURAT CAN MUTLU

YAYINEVİ

William Morris (24 Mart 1834 - 3 Ekim 1896)

Şair, yazar, çevirmen, zanaatkâr, aktivist ve ilk İngiliz sosyalistlerden biri olarak bilinir. Modernleşmenin sonucu olarak makinelerin, zanaatkârların ürettiği el işlerinin yerini almasına karşı çıkmış, özellikle kumaş dokuma, vitray gibi el sanatlarının geleneksel yöntemlerini eski kaynaklardan otodidakt olarak öğrenmiş ve uygulamıştır. Günlük kullanılan eşyaların işlevselliğinin yanında estetik değerine de önem vermiş ve kendi atölyesinde çeşitli dallarda üretim yapmıştır.

Kitaplarının ve yazılarının dışında bazı İskandinav mitolojilerini İngilizce'ye çevirmiştir. Aynı zamanda yaşadığı ev olan Kelmscott House'da, Kelmscott Press adında bir yayınevi açmış ve yönetmiştir.

En bilinen eserleri arasında News from Nowhere [Türkçe'de iki ayrı isimle, Hiçbiryer'den Haberler ve Gelecekte Anılar olarak basılmıştır], A Dream of John Ball [John Ball'ın Rüyası], The Pilgrim of Hope [Umudun Yolcuları], The Earthly Paradise ve The Story of Sigurd the Volsung and the Fall of the Niblungs vardır.

Murat Can Mutlu (1988, Bursa)

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Elektronik Mühendisliği'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Sinirbilim alanında İngiltere'de Imperial College London'da yaptı. Boğaziçi Üniversitesi'ndeki doktorasına hayvan deneyleri yaparak başlamış, ancak sonrasında hayvan özgürlüğü aktivisti olmuş ve bu deneyleri yapmayı bırakmıştır.

Boğaziçi Üniversitesi'nde doktorasına hâlen devam etmekte olup, yeni araştırma konusu farklı dillerin nörobiyolojileri ve enerji dinamikleridir. Faydalı İşler, Faydasız Uğraşlar yayınlanan ilk çevirisidir.

Faydalı işler, faydasız uğraşlar
Useful Work versus Useless Toil
1984 Yayınevi: 6 Deneme Dizisi: 1

Yayın Yönetmeni: Demir Büyüközkan
Çeviri: Murat Can Mutlu
Son okuma: Abdullah Karasu
Tasarım ve uygulama: Tamer Arslan

Baskı ve Cilt: Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No: 4NB- 7-9
Topkapı 34010 İstanbul / Sertifika No: 12064

1. Baskı: Kasım 2016
ISBN: 978-605-66359-5-3
Sertifika No: 33479
© Yayın hakları 1984 Yayınevi

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz, dağıtılamaz.

1984 Yayınevi
Tülay Büyüközkan Reklamcılık Yayıncılık ve
Organizasyon Hizmetleri
Selami Ali Efendi Cd. Eser Çarşısı No:34/6 | Üsküdar / İst.
Tel: 0216 695 11 10
Web: www.1984yayinevi.com
E-posta: bilgi@1984yayinevi.com
Facebook 1984yayinevi
Instagram 1984yayinevi
Pinterest 1984yayinevi

WILLIAM MORRIS

FAYDALI İŞLER,
FAYDASIZ UĞRAŞLAR

İNGİLİZCE ASLI NDAN ÇEVİREN:
MURAT CAN MUTLU

DENEME

YAYINEVİ

Çevirmenin Notu

Bu çeviri için William Morris'in *Useful Work versus Useless Toil* başlığıyla, Sosyalizmin Cep Kütüphanesi (Pocket Library of Socialism) dizisinin 48 Numaralı kitabı olarak basılan metni temel aldım. Morris bu kitabında, 19. yüzyıl İngilteresinde geçerli olan çalışma biçiminin yanlışlığından, ideal bir toplumda çalışmanın nasıl olması gerektiğinden bahsetmektedir. Bugünün çalışma koşullarına ve bu koşulların bireylerin yaşamlarına etkisine baktığımızda durumumuzun pek de farklı olmadığını düşünersek, bu metnin bizim çağımız ve dünyamız için de uyandırıcı bir etkisi olacağını düşünebiliriz rahatlıkla.

Metnin orijinalinde, William Morris çok fazla noktalı virgül kullanmış; o döneme ait karşılaştığım diğer metinleri de göz önünde bulundurduğumda, bunun o dönemde tercih edilen

bir yapı olduğunu söyleyebilirim. Bunlardan anlamayı ve okumayı zorlaştırmayanları olduğu gibi bırakırken, zorluk yaratacağını düşündüğüm cümlecikleri ayırmayı ve ayrı bir cümle olarak vermeyi tercih ettim.

Çeviri sırasında *work, labour* gibi İngilizce terimlerin karşılığı olarak Türkçede *iş, çalışma, emek, işgücü, emek gücü* gibi kelimelerden cümleye ve bağlama uygun olanını kullanmayı tercih ettim. Çevirinin niteliği bakımından bir kelime için tek bir karşılık kullanmayı ve tutarlı olmayı doğru bulsam da, Türkçe metnin okunma kolaylığı ve anlaşılabilirliği için değişimli kullanımı tercih ettim.

Son olarak, Morris'in metnin başlarında vermiş olduğu *adam, insanoğlu* ile ilgili dipnota dair bir şeyler belirtmem gerekir. İngilizce'de *man, men* olarak geçen terimlere Türkçede yaygın bir şekilde *insan, ya da kişi* karşılıkları kullanılmaktadır. Ancak benim kullandığım karşılıklar *adam ve insanoğlu* oldu. Bu tercih metnin bazı yerlerinde sırtsa da, bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü Morris'in yaşadığı dönemde feminist hareket mevcuttu; örneğin Mary Shelley'in romanı *Frankenstein*, William Morris doğmadan önce yayımlanmıştı. Ayrıca Morris kendi dipnotunda, aksi belirtilmediği sürece bu ifadeyle her iki cinsin de kastedildi-

ğini belirtmektedir. Bu da Morris'in kadın erkek eşitsizliğine dair bilgisinin olduğunu, buna rağmen erkek ve kadınları birlikte ifade etmek için sadece erkekler için kullanılan man, men kelimelerini tercih ettiğini göstermektedir. Ben de kendisinin bu tercihiine sadık kaldım.

Murat Can Mutlu

İstanbul

Kasım, 2016

FAYDALI İŞLER, FAYDASIZ UĞRAŞLAR

Yukarıdaki başlık okuyucularımdan bazılarına tuhaf gelebilir. Bugünlerde insanların birçoğu bütün işlerin faydalı olduğunu düşünmekte ve varlıklı kişilerin birçoğu da bütün işlerin arzu edilir olduğunu düşünmektedir. Varlıklı olsun ya da olmasın çoğu insan şuna inanır: bir adam* faydasız gibi görünen bir iş yaptığında bile kendi geçimini sağlamaktadır, tabiri caizse, *bir işte çalışmaktadır*. Varlıklı olan kişilerin çoğu mutlu işçiyi yalnızca, eğer işçi yeterince “çalışkansa” ve çalışmanın kutsal ülküsünde kendisini tüm zevklerden ve tatillerden mahrum bırakırsa, tebrikler ve övgülerle teşvik eder. Kısaca her tür çalışmanın özünde iyi olduğu fikri, modern ahlâk öğretisinin bir maddesi haline gelmiştir. Bu, başkalarının çalışmasıyla geçinenler için işe yarar bir inançtır.

* Bundan sonraki sayfalarda “adam” ya da “insanoğlu” kelimeleri geçtiğinde, aksi belirtilmediği sürece her iki cinsiyetin de kastedilmesi amaçlanmıştır. [Bu dipnot yazarın kendisine aittir – Ç.N.]

Ancak varlıklı kişilerin üzerlerinden geçindiği kişilere gelince, onlara bu fikri kolaylıkla kabul etmemelerini ve meselenin biraz daha derinine inmelerini tavsiye ederim.

İlk olarak şunu kabul edelim, insan ırkı ya çalışacaktır ya da mahvolacaktır. Doğa bize kesinlikle hiçbir şeyi karşılıksız vermez; her ne olursa olsun, onu kazanmak için bir çeşit ya da bir dereceye kadar uğraş göstermeliyiz. O halde doğanın diğer meselelerde, insanın bireysel ve türüne ait yaşamının devamını sadece katlanılabilir değil ayrıca haz veren bir hale getirmek için gerekli olan edimleri zorunlu hale getirmeyi kesinlikle ihmal etmediğini göz önünde bulundurarak, çalışma mecburiyetimizin karşılığında doğanın bize bazı dengeleyici karşılıkları sunmadığı durumda neler olur diye düşünelim.

Bununla birlikte, hangi türden olursa olsun bütün işlerin bahsettiğim şekilde ikiyüzlüce övülmesine rağmen en başta şunu belirtmeliyiz; bir kutsama olmaktan çok uzak, yani bir felaket olan bazı işler vardır; işçilerin yapmayıp, gerçekleştirmeyi reddettiğinde topluluk ve işçi için çok daha iyisinin olacağı işler vardır ve nihayetinde ya öleceği ya da kendisini ıslahevi ya da hapishaneye -hangisini isterseniz- göndereceğimiz işler vardır.

Gördüğünüz gibi burada iki türden iş vardır;

bunlardan biri iyi, diğeri kötüdür; biri kutsamadan çok uzaklaşmamış, yaşama bir hafiflik katan türdendir, diğeriye salt bir felaket olan, hayata yük olan türdendir.

O halde bu iki tür işin arasındaki fark nedir? İkisinin arasındaki fark şudur: Bunlardan biri içerisinde umudu barındırır, diğeri barındırmaz. İşin bu iki türünden birini yapmak adama yakışır bir şeyken, diğeri yapmayı reddetmek adama yakışır bir şeydir.

Eğer yapılan iş bir umudu barındırıyorsa, o işi yapmaya değer kılan bu umudun doğası nedir?

Bu umudun üç parçadan oluştuğunu düşünüyorum; *dinlenme umudu*, *ürün umudu* ve işin özündeki *haz umudu*. Ayrıca bu umutların niteliği iyi ve miktarı çok olmalıdır; sahip olmaya degecek kadar iyi ve yeterli olacak bir dinlenme; ahmak ya da sofı olmayan biri tarafından sahip olmaya degecek bir ürün; herkes için çalışmaktayken farkında olduğu bir haz. Yani salt bir alışkanlık değil, kaybettiğimizde huzursuz bir adamın gergin bir biçimde oynadığı nesneyi kaybettiğinde hissettiğini hissetmemiz gereken şey.

Dinlenme umudunu ilk sıraya koydum, çünkü o, umudumuzun en basit ve en doğal parçasıdır. Kimi işler bir çeşit haz içerse de, her işte bir miktar acı kesinlikle vardır; uyumakta olan enerjimizin harekete geçirilmesinin şiddetli acısı: her

şeyin bizim için oldukça iyi olduğu bir durumda değişime dair duyduğumuz şiddetli korku; ve bu hayvani acının karşılığı olarak hayvani dinlenme. İşte çalışırken, çalışmak zorunda kalmayacağımız zamanın geleceğini hissetmeliyiz. Ayrıca sırası geldiğinde de bu dinlenme, keyfini çıkaracağımız kadar uzun olmalıdır. Yalnızca iş sırasında tüketmiş olduğumuz kuvvetimizi tekrar toplayabileceğimizden daha uzun olmalıdır ve hayvani bir dinlenme olmalıdır, yani kaygı ona sirayet etmemelidir, yoksa dinlenmeden keyif alamayız. Eğer bu miktarda ve bu türde bir dinlenmeye sahip olursak, bir yere kadar hayvanlardan daha kötü bir durumda olmayız.

Ürün umuduna gelince, doğanın bizi bunun için çalışmaya mecbur bıraktığını söylemiştim. Hiçbir şey ya da en azından istemediğimiz veya kullanmamıza izin olmayan hiçbir şeyi üretmediğimize ve gerçekten bir şeyler ürettiğimize dikkat etmek bize kalmaktadır. Eğer buna dikkat edersek ve irademizi kullanırsak, bir yere kadar makinelerden daha iyi bir durumda oluruz.

İşin kendisindeki haz umuduna gelirsek, bazı okuyucularıma, hatta çoğuna, bu umut ne kadar da garip görünüyor olmalı. Yine de ben, yaşayan her şeyin kendi enerjisini kullanmaktan haz duyduğunu ve hatta o hayvanların bile esnek, süratli ve güçlü olmaktan hoşlandığını düşünüyorum.

Ancak, üzerinde emek harcadığı ve amaçladığı için var olacağını hissettiği bir şeyi işinde yapan bir adam, zihni ve ruhunun yanında aynı zamanda bedeninin de enerjisini kullanmaktadır. Adam çalıştığı sürece bellek ve hayal gücü kendisine yardım eder. Yalnızca kendi düşünceleri değil, ayrıca geçmiş çağlarda yaşayan insanoğlunun düşünceleri de onun ellerine rehberlik eder ve insan ırkının bir parçası olarak bir şeyler yaratır. Eğer bu şekilde çalışırsak adam oluruz, günlerimiz mutlu ve dolu geçer.

Dolayısıyla değerli iş; dinlenmedeki haz umudunu, yaptığımız şeyi kullanmamızdaki haz umudunu ve günlük yaratıcı yetilerimizdeki haz umudunu içerir.

Bundan başka diğer tüm işler değersizdir, köle gibi çalışmaktır; sadece yaşayabilmek için uğraşmaktır, böylece de uğraşmak için yaşarız.

Bunlara bağlı olarak dünyanın mevcut iş anlayışını değerlendirebileceğimiz terazi gibi bir şeye sahip olduğumuzdan, gelin onu kullanalım. Binlerce yıllık uğraştan, sonraya bırakılmış umutlara dair verilmiş çok sayıdaki sözden sonra, özgürlüğün kazanılması ve gelişimi boyunca yaşadığımız böylesi sonsuz sevinçten sonra yaptığımız işin değerini tahmin edelim.

Şimdi, uygarlaşma dahilinde yapılan işlere ilişkin ilk ve fark edilmesi en kolay şey, bu işlerin

toplumun farklı sınıfları arasında oldukça eşitsiz bir şekilde dağıtılmış olduğudur. İlk olarak, hiçbir iş yapmayan ve herhangi bir iş yapma iddiası olmayan insanlar vardır; bunların da sayısı az değildir. Sonra, talep edilmiş ve elde edilmiş çok sayıda konfor ve tatile rağmen oldukça sıkı çalışan insanlar vardır; bunların sayıları çoktur. Son olarak da o kadar sıkı çalışan insanlar vardır ki, bu insanların çalışmaktan başka bir şey yapmadıkları söylenebilir ve bu nedenle yukarıda bahsetmiş olduğum orta sınıf, zengin sınıf ya da aristokrasiden farklı bir şekilde "işçi sınıfı" olarak adlandırılırlar.

Bu eşitsizliğin en ağır şekilde "işçi" sınıfına baskı yaptığı açıktır ve bu eşitsizliğin işçi sınıfının en azından dinlenme umudunu yok etmeye dair gözle görülür bir eğilimi olmalıdır. Bu durum bu nedenle de işçileri o çalışma alanının mutlak hayvanlarından daha kötü bir duruma koyar; ancak bu durum faydalı işi faydasız uğraşa dönüştürme akılsızlığımızın özeti ve nihayeti değildir, yalnızca başlangıcıdır.

İlk olarak hiçbir iş yapmayan zengin insanlar sınıfına gelirsek, hiçbir şey üretmemelerine rağmen çok fazla tüketim yaptıklarını hepimiz biliyoruz. Bu nedenle de açık bir şekilde çalışan insanların zararına, tıpkı yoksullara bakıldığı gibi, onlara bakılmaktadır ve topluluğun üzerinde

sadece bir yüküdür. Bu günlerde mevcut sisteminizin kötülüklerinden daha ötesini göremeseler ve bu yükten kurtulmak için herhangi bir fikre sahip olmasalar da bu durumu fark etmeyi öğrenmiş olan birçok kişi var. Buna rağmen Avam Kamarası üye seçimindeki oy verme sisteminde yapılacak değişikliklerin, sanki bir sihirmişçesine, bu yönde bir eğilime sahip olacağına dair belirsiz bir umuda muhtemelen sahiptirler. Böylesi beklentiler ve boş kanılarla başımızı ağrıtmamıza gerek yok. Üstelik bir zamanlar devlet için en gerekli şey olarak düşünülen bu sınıf az sayıda insandan oluşur ve artık sadece kendisinden gelen bir güce sahip değildir, aksine hemen bir altındaki sınıfın desteğine bel bağlamaktadır, yani orta sınıfa. Aslına bakılırsa, gerçekte ya orta sınıfın en başarılı adamlarından ya da kendilerinden bir sonraki nesilden oluşurlar.

Orta sınıfa, yani ticaret yapan, imalathane sahibi olan ve toplumumuzun profesyonel insanlarını içeren sınıfına gelirsek, genel olarak bu kişiler yeterince sıkı çalışıyor gibi görünüyor olabilir ve bu sınıfın ilk bakışta topluluğa bir yük olmadığı, topluluğa yardım ettiği düşünülebilir. Ancak bu sınıfın çok büyük bir kısmı çalışıyor olmasına rağmen bir üretim yapmaz ve hatta bir üretim yaptıklarında da kendi paylarına düşenin tamamını tüketirler, tıpkı mal dağıtımıyla (aslın-

da müsrifçe) ilgilenen kişilerin veya doktorların veya (hakiki) sanatçıların, edebiyatçıların durumunda olduğu gibi. Bu sınıfın ticaret ya da imalat yapan kısmı, yani en güçlü kısmı kendi enerjilerini ve yaşamlarını zenginlikten kendi hisselerine düşen pay için birbirleriyle mücadele ederken harcar. Bu zenginliği kendilerine yaratmaları için de gerçek işçileri zorlarlar. Diğerleri de neredeyse sadece bu kişilerin dalkavukları, mülkiyetin asalaklarıdır, hem de kimi zaman avukatların durumunda olduğu gibi öylesine açık bir biçimde. Bazen bir mesleği icra etmek faydalı olabilir, tıpkı doktorlar ve yukarıda bahsedilen mesleklerden bazılarının icra edilmesi gibi, ancak bu durumda da bir parçasını oluşturdukları zorba, sahtekâr ve akılsız sistemin destekçileri haricindekiler için genellikle bir faydası olmaz. Genellikle bunların tamamının ulaşmak elde etmek istediği bir şey olduğunu hatırlamalıyız: işe yarar şeylerin üretimi değil, hiçbir şekilde çalışmayacakları bir konumu kendileri ya da çocukları için elde etmek. Kendileri için henüz olmasa da çocukları için topluluğun üzerinde açık bir yük olmanın gururlu ayrıcalığını kazanmak, bu kişilerin bütün yaşamlarının uç noktası ve ihtirasıdır. Çünkü sahte bir itibarla sarıp sarmalamış olsalar da bu sınıfın yaptığı işin kendisi birkaç meraklı, bilim, sanat ya da edebiyat adamından başka hiç kim-

seyi kurtarmaz; ki bu kişiler özünde saygıdeğer kimseler olmasa da en azından kölesi oldukları, her fırsatta onlara engel olan, karşı gelen ve hatta bazen onları yozlaştıran sefil sistemin saygıdeğer kabul ettiği kişilerdir.

Şu halde başka bir sınıf daha vardır, bu kez sayıları çoktur ve mutlak güce sahiptirler. Çok az üreten ama aşırı derecede tüketen ve bu sayede de tıpkı fakirlerin desteklendiği gibi gerçek üreticiler tarafından desteklenen bir sınıftır. Geriye kalan sınıf ise üretilenlerin tamamını üreten olarak addedilen ve diğerlerinin daha altında bir yerde konumlandırılmasına rağmen hem kendi sınıfına hem de diğer sınıflara bakan sınıftır; unutmayın bu durum, hem zihinsel hem de bedensel bir bozulmayı içeren gerçek bir altta olma durumudur. Ancak bu işçilerin birçoğunun üretici olmaması, bu tahakkümün ve ahmaklığın bir kez daha kaçınılmaz bir sonucudur. Bunların büyük bir çoğunluğu bir kez daha mülkiyetin üzerindeki salt asalaklardır; bazıları da çok açık bir şekilde asalaktır, tıpkı milli rekabet ve düşmanlığı sürdürmek için ve karşılığı ödenmemiş emeğin ürününün paylaşımındaki milli mücadele amaçları için hazır bulundurulmuş ordu gibi. Ancak üreticilerin üzerindeki bu apaçık yük ve hizmetçilerin üzerinde daha az açık olmayan yük bir yana, ilk olarak kâtipler ordusu, tezgâhtarlar ve yukarıda belirtil-

diği gibi varlıklı orta sınıfın gerçek meşguliyetinde, yani şahsi zenginleşme mücadelelerinde bu sınıfın hizmetinde çalışan diğer benzerleri vardır. Bu sanılandan daha büyük bir işçi kitlesidir, çünkü bu kitle diğerlerinin arasında rekabete dayalı satıcılık olarak adlandırmam gereken şeyle meşgul olanları ya da daha az saygın bir şekilde ifade edersem; malların aşırı bir şekilde abartılmasıyla meşgul olan kişileri de içermektedir. Bu iş öyle bir seviyeye geldi ki, artık satış maliyeti, üretim maliyetini aşan birçok ürün var. Bir sonraki sırada üretmeyen zengin sınıfların varoluşunun sonucu olan isteklerin, yani süs* ve lüks eşyaların –adam gibi, yozlaşmamış bir hayat süren insanların istemeyeceği ya da hayalini kurmayacağı şeylerin– yapımında çalışan insan kütlesi vardır. Kim ne derse desin bu şeyleri zenginlik olarak adlandırmayı sonsuza kadar reddedeceğim, bunlar zenginlik değil israftır. Zenginlik, doğanın bize verdiği şeyler ve makul bir adamın akla uygun bir şekilde kullanmak için doğanın bize bahsettikleriyle yapabildiği şeylerdir. Gün ışığı, temiz hava, dünyanın bozulmamış yüzü, yiyecekler, elbiseler, barınacak yerler, gerekli ve makul olan şeylerdir;

* Metnin aslında ornament olarak geçmektedir. Sadece süs olarak anlamamak gerekir, göze hoş gelen ürünler, sanat eserleri, estetik kaygı ön planda tutularak üretilen nesnelere de bunların arasında düşünölmelidir. – Ç.N..

her türden bilginin biriktirilmesi ve bu birikimin yayılmasının gücü; iki adam arasındaki serbest iletişim araçları; sanat eserleri ve bir adamın en adam, en hevesli, en düşünceli olduğu zaman yarattığı güzellik; insanların hazzına özgür, adam gibi ve yozlaşmamış bir şekilde hizmet eden her şey. Zenginlik budur. Bu başlıklardan herhangi birinin altında olmayan, sahip olmaya değer herhangi bir şey düşünemiyorum. Ancak sizden İngiltere'nin ürünlerini, dünyanın atölyelerini düşünmenizi rica ediyorum ve buna binaen akli başında hiçbir adamın arzu duymayacağı, ancak bizim faydasız uğraşımızın ürettiği ve sattığı şeyler yığını karşısında, siz de benim gibi afallamayacak mısınız?

Dahası kendileri alt sınıf olduğundan, kendileri ve kendi meslektaşları için gerekli olan malları yapan çok sayıdaki işçimize henüz baskı yapmamış, daha da üzücü olan bir endüstrimiz var artık. Çünkü birçok adam üretim yapmadan yaşarsa, yaşamını o kadar boş ve aptalca geçirmek zorunda kalır, bu yüzden de bu zenginler kimsenin hatta kendilerinin bile ihtiyaç duymadığı malları üretmek için işçilerin büyük bir kısmını zorlar. bu dayatmayı da birçok adamın fakirliği izler. Üstelik çalışanlar, kendilerinin güçlendirdiği kişilerden aldıkları maaşlarla yaşamlarını sürdürürken. insanoglunun doğal bir şekilde arzu ettiği metalleri

kendi faydalarına edinemezler, sadece bu metaller yerine eldeki acınası imkânlarla idare etmek durumunda kalırlar; yani, besleyici olmayan adi gıdalar, koruma sağlamayan çürümüş elbiseler, uygarlığın içindeki bir kentlinin göçebe bir kabilenin çadırını ya da tarihöncesi bir vahşinin mağarasını üzümlere hatırlamasını sağlayabilecek perişan evler. Hatta işçiler, çağın büyük sanayi icatlarına bile yardım etmeliler –kandırmacaya bakın– ve bu yardım sayesinde de kendi kulları için zenginlerin lükslerinin gülünç taklitleri ve sahteleri üretilir. Çünkü ücretli çalışanlar daima ücretlerini ödeyenlerin kendilerine söylediği şekilde yaşamalıdır ve çalışanların gündelik yaşam alışkanlıkları da efendileri tarafından kendilerine dayatılır.

Fakat dönemimizin fazlaca övülen kalitesiz ürünlerinin hak ettiği aşağılamayı kelimelerle ifade etmeye çalışmak zaman kaybıdır. Modern üretimin dayandığı sömürü sistemi için bu kalitesizliğin gerekli olduğunu söylemek yeterli olmalıdır. Diğer bir deyişle toplumumuz, köleler gibi beslenmesi, giydirilmesi, barındırılması ve eğlendirilmesi gereken çok sayıda köleyi içermektedir. Üstelik bu kişilerin günlük gereksinimleri, kullanılması halinde kendi köleliklerini sürekli kılacak olan köle eşyalarını yapmaya bu kişileri mecbur bırakır.

O halde uygar devletlerdeki çalışma biçimini özetlersem, bu devletler üç sınıftan oluşmaktadır; çalışıyormuş gibi bile görünmeyen bir sınıf, çalışıyormuş gibi yapan ancak hiçbir şey üretmeyen bir sınıf ve çalışan ancak diğer iki sınıf tarafından sıklıkla verimsiz olan bir işi yapmaya zorlanan bir sınıf.

Dolayısıyla uygarlık kendi kaynaklarını israf etmektedir ve mevcut sistem sürdüğü sürece de israf etmeye devam edecektir. Bunlar, altında acı çektiğimiz tahakkümü tanımlayabileceğimiz soğuk sözlerdir. Bir de bunun ne anlama geldiğini düşünmeye çalışın.

Dünya belirli miktarda doğal madde ve doğa gücünü barındırır ve dünyada yaşayan insanlarda da belirli miktarda emek gücü vardır. Gereksinimleri ve arzuları tarafından sıkıştırılan insanoglu, doğa güçlerine boyun eğdirme ve doğal maddeleri kendisi için kullanışlı hale getirme hedefinde binlerce yıl boyunca çalıştı. Geleceği öngöremediğimizden ötürü, doğayla olan bu mücadele bize neredeyse sona ermiş gibi görünmektedir ve insan türünün doğa üzerindeki zaferi neredeyse kesindir. Tarihin ilk başladığı zamana dönüp bakarsak, bu zaferin ilerleyişinin son iki yüzyıl içerisinde daha önce olduğundan çok daha hızlı ve şaşırtıcı olduğunu fark ederiz. Bu nedenle elbette biz modernler, bizim önümüz-

den gitmiş olanlardan her anlamda çok daha iyi durumda olmalıyız. Elbette hepimiz, her birimiz varlıklı olmalıdır, doğa üzerindeki zaferimizin bizim için kazanmış olduğu iyi şeylerle donanmış olmalıyız.

Ancak gerçekte durum nedir? Uygarlaşmış insanların büyük bir çoğunluğunun fakir olduğunu inkâr etmeye kim cüret edecektir? O kadar fakirler ki, bu kişilerin kendi atalarından bir ihtimal herhangi bir şekilde daha iyi durumda olup olmadıklarını tartışmayı düşünmemiz, sadece çocukçadır. Fakirdirler; bu adamlar kendi yoksulluğundan başka hiçbir şeyi bilmediğinden, bu adamların yoksullukları herhangi bir kaynağa sahip olmayan vahşinin yoksulluğuyla karşılaştırılabilir; üşüyecek, aç kalacak, evsiz olacak, kirli olacak, bilgisiz olacak olması, bunların tümü bu kişiler için bir bedene sahip olmak kadar doğaldır. Ancak bizim için, çoğumuz için uygarlık, tatmin etmemizi yasakladığı istekler doğurdu ve bu nedenle de uygarlık yalnızca cimri değildir aynı zamanda işkencecidir de.

Dolayısıyla da doğa üzerindeki zaferimizin meyveleri bu şekilde bizden çalınmış oldu, böylelikle de dinlenme, kazanç ve haz umuduyla doğa tarafından çalışmaya zorlanma durumu, çalışmak için yaşama umuduyla insanoğlu tarafından çalışmaya zorlanmaya dönüştü.

O halde ne yapmalıyız, bu durumu iyileştirebilir miyiz?

Tamam, doğa üzerinde zafer kazananın uzak atalarımız değil babalarımız, hatta kendimiz olduğunı bir kez daha hatırlayalım. O halde bizim için umutsuz ve çaresiz bir şekilde oturmak garip bir ahmaklık olacaktır aslında, emin olun bunu düzeltebiliriz. O halde yapılması gereken ilk şey nedir?

Modern toplumun, bir sınıfın diğer sınıfın çalışmasıyla bakılma ayrıcalığına sahip olduğunı iki ayrı sınıfa bölünmüş olduğunı görmüştük; yani bir sınıf diğerini kendisi için çalışmaya zorlamakta ve bu alt sınıftan alabileceğini her şeyi almaktadır. Üstelik böylelikle almış olduğunı zenginliğini kendi üyelerini daha üstün konumda tutmak, diğerlerinden daha üst seviyenin varlıkları –diğer sınıftan daha uzun yaşayan, daha güzel, daha onurlu, daha incelikli– yapmak için kullanmaktadır. Üyelerini kesin bir şekilde uzun yaşayan, güzel ve incelikli yapmayı kendisine dert edindiğini söylemiyorum, ancak sadece, bu konularda alt sınıfa göre nispeten daha iyi olacaklarında ısrar ediyorum. Aşağı sınıfın çalışma gücünü gerçek zenginliği üretmede doğru bir şekilde kullanmadığı gibi, bu gücün tamamını işe yaramaz şeylerin üretiminde harcamaktadır.

Çoğunluğunı fakir bırakan şey, azınlığın gerçekleştirdiğini işte bu soygun ve israftır; ezilen çoğun-

luğun ümitsizliğinin önünde sonunda toplumu muhtemelen yok edecek olmasından korunmak için buna boyun eğilmesinin -ki bu konu hakkında daha fazlası da söylenebilir- toplumu korumak için gerekli olduğu gösterilebilmiş olsa bile. Ancak bunun aksine, örneğin (sözde) işbirliği gibi böylesi yarım kalmış deneyimler tarafından bile zenginliğin üretimi için ayrıcalıklı bir sınıfın varlığının hiçbir surette gerekli olmadığı, ancak daha çok zenginliği üretenlerin "yönetimi" için ya da bir başka deyişle ayrıcalığı savunmak için ayrıcalıklı sınıfın gerekli olduğu gösterilmiştir.

O halde atılması gereken ilk adım, adam olarak sorumluluklarını yerine getirmeme ayrıcalığına sahip olan, dolayısıyla da yapmayı reddettikleri işlerin yapılmasını diğerlerine dayatan adamlar sınıfını ortadan kaldırmaktır. Herkes yeteneğine göre çalışmalı ve böylelikle de tükettiği şeyi üretmelidir; her adam kendi geçimi için yapabildiği kadar çalışmalı ve o adamın geçimi güvence altına alınmalıdır; yani toplumun kendi üyelerinden her birine sağlayabileceği avantajların tamamı o adam için güvence altına alınmalıdır.

Böylelikle en sonunda gerçek toplum kurulmuş olacaktır. Bu toplum şartların eşitliğine dayanacaktır. Hiçbir adama bir başkasının menfaati için eziyet edilmeyecektir; hatta hiçbir adama toplumun menfaati için de eziyet edilmeyecektir.

Aslında kendi üyelerinden her birinin menfaatini savunmayan hiçbir düzen toplum olarak adlandırılmaz.

Ancak insanoğlu şu anda içinde bulunduğu çok kötü şartlarda yaşadığından, çok sayıda insan hiçbir üretim yapmadığından ve çok fazla çalışma boşa harcadığından, herkesin ürettiği ve hiçbir çalışmanın boşa harcanmadığı şartlar altında, her birey yalnızca çalışması karşılığında zenginlikten kendi payına düşeni kazanma umuduyla değil, ayrıca kendisine düşen dinlenme payından mahrum olmayacak şekilde çalışmış olacaktır. O halde, işçiye garanti edilen değerli çalışmanın temel parçaları olarak yukarıda belirtilmiş olan üç tür umudun ikisi burada mevcuttur. Sınıf soygunu ortadan kaldırıldığında, her adam kendi çalışmasının meyvesini toplayacaktır, her adam payına düşen dinlenmeye sahip olacaktır; yani boş vakte. Bazı Sosyalistler bunun ötesine geçmeye ihtiyacımız olmadığını söyleyebilir. İşçinin, emeğinin bütün ürününü alması ve dinlenme vaktinin çok olması yeterlidir. Ancak insanoğlu tahakkümünün baskıları böylelikle ortadan kaldırılsa da, ben doğanın gereksinimlerinin baskısı için bir karşılığı yine de talep ediyorum. Çalışma tiksindirici olduğu müddetçe, her gün meşgul olunması gereken bir yük olmaya yine de devam edecektir ve günlük çalışma süresi uzun olmasa

bile hayatımızı yine de mahvedecektir. Yapmak istediğimiz şey, aldığımız hazzı azaltmadan zenginliğimizi artırmaktır. İş yapmak yaşamdan aldığımız hazzın bir parçası olmadığı sürece, doğa nihai olarak fethedilmiş olmayacaktır.

Çalışma zorunluluğundan insanları kurtarmak olan bu ilk adım, bizi en azından mutlu sona doğru giden bu yola ister istemez koyacaktır, çünkü sonrasında bunu gerçekleştirmek için zamana ve şansa sahip olacağız. Durum şu anki haliyle, yani salt aylıklıkla harcanan çalışma gücü ve bu gücün verimsiz çalışmada harcanması arasındaki haliyle olduğu sürece, uygar dünyanın az sayıdaki üyesi tarafından ayakta tutulacağı açıktır. Dünyayı ayakta tutmak için herkes faydalı bir şekilde çalıştığında herkesin yapmak zorunda kalacağı iş payı yalnızca az olacaktır, tabii eğer yaşam standardımız varlıklı ve incelikli insanların artık arzu edilebilir olarak düşündüğü şeye doğru gitmekteyse. Yedek çalışma gücüne sahip olmalıyız ve açıkçası memnun olacağımız kadar da zengin olmalıyız. Bu durumda yaşamak kolay olacaktır. Mevcut sistemimizde bazı sabahlar erken uyanırsak ve “yaşamayı kolay” bulursak, o sistem bizi derhal işe koyulmaya zorlayacak ve yaşamayı zorlaştıracaktır; bu durumu da “kaynaklarımızı geliştirmek” ya da bunun gibi afili bir isimle adlandıracağız. Çalışmanın artırılması

bizim için bir gereklilik haline geldi. Bu durum böyle devam ettiği sürece makine icat etmekteki yaratıcılığımızın bizim için gerçek bir faydası olmayacaktır. Her bir yeni makine, altüst ettiği özel sanayi dalında çalışan işçiler arasında belirli bir miktar sefaletе neden olacak; birçoğu, vasıflı işçi konumundan vasıfsız işçi konumuna düşecek ve sonrasında da işler yavaş yavaş hak ettiği rutine girecek ve her şey görünüşte yeniden sorunsuzca işleyecektir. Eğer bunların hepsi bir devrimi hazırlamıyorsa, yeni, muhteşem icattan önce işler nasılsa, insanoglunun büyük bir kısmı için yine öyle kalacaktır.

Ancak devrim “yaşamayı kolaylaştırdığında”, hep beraber uyumlu bir şekilde çalışıldığında ve işçinin zamanını, yani onun hayatını çalacak kimse olmadığında, yani gelecekteki bu günlerde istemediğimiz şeyleri üretmeye devam etmek için üzerimizde bir zorlama olmayacaktır. Hiçbir şey için çalışma zorlaması olmayacaktır, çalışma gücümüzün zenginliğiyle ne yapacağımızı sakince ve etraflıca düşünebileceğiz. Kendi hesabıma göre ben, o zenginliği, o özgürlüğü kullanmamız gereken ilk şeyin bütün çalışmaların, hatta en ortak, en gerekli çalışmaların bile herkes için zevkli hale getirilmesi olduğunu düşünüyorum. Çünkü meseleyi dikkatli bir şekilde ele aldığımızda, bütün kazalar ve sorunların karşısında yaşamı kesin-

likle mutlu bir yaşam yapmak için izlenecek olan yolun, her detayından zevk alacak şekilde yaşamla ilgilenmek olduğunu görebiliyorum. Ayrıca çok yaygın bir şekilde kabul edilmiş ve ortaya atmaya değer bir iddiayı şans eseri düşünmeyin diye de modern uygarlığın onu nasıl tamamen yasakladığını; ne tür iğrenç detaylar ve daha kötülerle fakirlerin hayatını çevrelediğini, zenginlere nasıl mekanik ve boş bir hayatı dayattığını; yaşamlarımızı diğerlerinin yaşamlarıyla bağlayan ve insanlığın mükemmel bütünlüğünü oluşturan olayların minik bağlantılarının ortasında hayatımızın gidişatını mutlu, dikkatli ve telaşsız bir şekilde fark ettiğimiz ve kendimizi doğanın bir parçası hissettiğimiz tatillerin herhangi birimiz için ne kadar nadir olduğunu size hatırlatmama izin verin.

Ancak bütün çalışmalarımızı makul ve zevkli hale getirecek şekilde azimli olursak, bütün yaşamımız böylesi bir tatil olurdu. Ancak gerçekten azimli olmalıyız, çünkü yarım yamalak çözümler işimize yaramayacaktır. Mevcut neşesiz çalışmalarımızın ve bir av hayvanının hayatı gibi korku ve kaygılı hayatlarımızın, ayrıcalıklı sınıfın kârı için üretim yaptığımız mevcut sistem tarafından bize dayatıldığı daha önce söylenmişti. Bunun ne anlama geldiğini açıklamak önemlidir. Mevcut ücret ve sermaye sistemi altında, her bir adamın

bedeninde doğuştan bulunan emek gücünün üretim için kullanılabileceği araçların tekeline sahip olan “imalatçılar” (gerçek imal eden kişi kendi elleriyle çalışan olduğundan olabilecek en saçma şekilde böyle adlandırılıyorlar), kendileri kadar ayrıcalıklı olmayanların efendisidir. O adam, yalnızca o adam bu çalışma gücünden faydalanabilir. Diğer yandan tam olarak bu çalışma gücü imalatçının “sermayesini,” yani birikmiş durumdaki geçmiş çalışma ürünlerini kazançlı yapabilecek tek vasıta. Böylelikle sermayesi olmayan ve yalnızca çalışma gücünü kendisine satarak yaşayabilecek olan kişilerin çalışma gücünü satın alır. Bu alışverişte onun amacı sermayesini artırmak ve büyütmektir. Eğer anlaşma yaptığı kişilerin çalışmalarının tam değerinden, yani ürettiklerinin tamamı üzerinden bir ödeme yaparsa, amacında başarısızlığa uğrayacağı açıktır. Ancak üretici, çalışma araçlarının tekelsiz olduğundan işçileri kendileri için daha kötü ama kendisi için daha iyi bir anlaşma yapmaya zorlayabilir. Bu anlaşmada da çalışanlar efendisine sorunsuz bir boyun eğmeyi sağlama alacak kadar yüksek bir standarda göre paha biçilen geçimliklerini kazandıktan sonra ürettiklerinden geriye kalan (ve aslında da çok daha büyük) kısmını efendiye bırakacaklardır. Efendi bu geriye kalan kısmı kendi mülkiyeti olarak dilediği gibi, kendi zevkine göre kullana-

rak ya da suistimal ederek değerlendirecektir. Bu mülkiyet de hepimizin bildiği gibi ordu, polis ve hapishane, kısaca bu devasa fiziksel güç kütlesi tarafından kıskançlıkla korunacaktır; batıl inanç, alışkanlık, açlıktan ölme korkusu (tek kelimeyle mülksüz kitlelerin arasındaki CEHALET) bu kitlelerin varlıklı sınıfın köleleri olarak -onlara boyun eğmelerini sağlayacak şekilde- bu fiziksel gücün kullanılmasına olanak verir.

Bu sistemden başka zamanlarda ortaya çıkan diğer başka kötülükler de öne sürülebilir. Şu anda göstermek istediğim şey, bu sistem altında cazip bir şekilde çalışmayı elde etmemizin imkânsızlığı ve uygar dünyanın mevcut çalışma gücünü harcayan, birçok insanı hiçbir şey yapmamaya ve çok daha fazla sayıda insanı faydalı hiçbir şeye yapmamaya zorlayan ve gerçekten faydalı bir çalışma yapanları da sıkıcı olan aşırı çalışmaya zorlayan şeyin bu soygun (bunun için başka bir kelime yok) olduğudur. Çünkü ilk ve son olarak şunu anlayalım, "imalatçı" birincil olarak diğerlerinden çalmış olduğu çalışma vasıtasıyla eşya değil kâr üretmeyi hedefler; yani, çalıştırdığı adamların geçiminin üzerinde ve ötesinde ürettiği "zenginliği." Bu "zenginliğin" gerçek ya da sahte olması onu ilgilendirmez. Eğer bu zenginlik satıyorsa ve kendisine "kâr" getiriyorsa, sorun yoktur. Mantıklı bir şekilde harcayabileceğinden daha fazla

paraya sahip olan ve sahte zenginlik satın alan zengin insanlar yüzünden bir israf vardır; ayrıca yapılmaya değer şeyleri almaya gücü yetmeyen fakir insanlar yüzünden de başka bir israf vardır. Yani kapitalistin “arz ettiği” “talep”, suni bir taleptir. Satış yaptığı pazara, sermaye ve ücret sisteminin üretmiş olduğu sefil eşitsizlik tarafından “hile karıştırılmaktadır.”

Dolayısıyla kendisinden kurtulmak için kararlı olmamız gereken işte bu sistemdir, tabii eğer herkes için mutlu ve faydalı bir işe erişeceksek. Çalışmayı cazip kılmak için yapılacak ilk şey, çalışma araçlarını verimli hale getirmek ve toprağı da içerecek şekilde sermayeyi, makineleri, fabrikaları vs. birbirinden farksız olan herkesin iyiliğı için kullanılmak üzere topluluğun kullanımına vermektir. Böylece kâr için çalışmak –yani isteğı dışında diğer adamları çalışmaya zorlama gücü– yerine her bir kişinin gerçek “taleplerini” “sağlama” işinde –yani, kâr pazarının taleplerini karşılamak yerine geçinmek için– hepimiz çalışabiliriz.

Bir kez daha tekrar edeyim, benim inancıma göre bir miktar boş zamanımızı feda etmeye değıcek kadar çok önemli olarak düşünmemiz gereken şey, çalışmanın cazipliğı olacaktır. Bu hedefi elde etmek için çok büyük bir fedakârlığa gerek olmayacaktır, ancak biraz fedakârlık gere-

kecektir. Çünkü devrim ve mücadele zamanlarını zorluklarla geçiren adamların, salt bir faydacılık hayatına uzun bir süre katlanacak son kişiler olduğunu umabiliriz, bazen Sosyalistler bilgisiz kişilerce böylesi bir hayatı hedefledikleri şeklinde suçlansalar da. Diğer yandan modern hayatın süslü kısmı çoktan bütün yönleriyle çürümüş haldedir ve şeylerin yeni bir düzenini gerçekleştirmeden önce tamamıyla yok edilmelidir. Hiçbir şeyi yoktur; ticarileştirmenin tahakkümünden özgür bırakılmış adamın büyük amaçlarını tatmin edebilecek şekilde ondan çıkabilecek hiçbir şey yoktur.

Hayatın süslü kısmını –bedensel ve zihinsel, bilimsel ve artistik, sosyal ve bireysel hazlarını– gönüllü bir şekilde ve keyifle üstlenilmiş iş, kendimizin ve yakınımızdakilerin faydalandıklarının farkındalığıyla üstlenmiş olduğumuz iş temelinde kurmaya başlamalıyız. Yapmak zorunda olduğumuz, bu gibi kesinlikle zorunlu olan işler başlangıçta her günün yalnızca küçük bir kısmını kaplayacaktır ve dolayısıyla da külfetli olmayacaktır. Ancak her gün tekrarlanan bir iş olduğundan, yapılmaya devam edildiği sürece bu iş en azından katlanılabilir, yapılmadığı durumdaysa günlük hazzımızı mahvedecektir. Diğer bir deyişle her türlü iş, hatta en ortak olanı bile cazip hale getirilmelidir.

Bu nasıl gerçekleştirilebilir? Bu metnin geri kalanında meşgul olacağımız şeyler bu sorunun cevabıdır. Bu soruya dair ipuçlarını verirken ortaya atılacak önerilerin birçoğunu Sosyalistlerin tamamı kabul edecek olsa da, bazı önerilerin garip ve cüretli görüneceğini biliyorum. Ortaya atılacak olan öneriler, herhangi bir dogmalaştırma niyeti taşımayan, yalnızca kişisel fikirlerimi belirten şeyler olarak düşünülmelidir.

Şu ana kadar söylenmiş olanlardan şu sonuç çıkar; her birey tarafından güzel vakit geçirmek amacıyla yapılacak bir iş olarak gönüllü bir şekilde üstlenilmediği sürece, cazip olacak olan bir çalışma eylemi açık bir şekilde faydalı olan bir sonuca yönlendirilmiş olmalıdır. Bu açık faydalılık ögesi, normalde usandırıcı sayılacak görevleri daha cazip yapmada gittikçe daha fazla şekilde hesaba katılmalıdır. Çünkü şeylerin yeni düzeninde sosyal ahlak, yani adamın, insanoğlunun yaşamına karşı sorumluluğu, teolojik ahlakın ya da adamın bazı soyut fikirlere karşı sorumluluğunun yerini alacaktır. Sonrasında yapılacak günlük iş kısa olacaktır. Buna direnmeye gerek yok. İsraf edilmeyen bir işle birlikte, işin kısa olabileceği açıktır. Ayrıca şu anda bir işkence olan çok sayıdaki iş iyice kısaltılırsa, bu işlerin kolayca katlanılabilir olacağı da açıktır.

İş çeşitliliği diğer önemli bir husustur. Bir ada-

mı her gün her gün aynı görevi yapmaya herhangi bir kaçış ya da değişim umudu olmadan mecbur bırakmak, o adamın hayatını bir hapisane işkencesine çevirmekten başka hiçbir anlama gelmez. Kâr tahakkümünün öğütücüsünden başka hiçbir şey bunu gerekli kılmaz. Bir adam en azından üç farklı zanaati, açık havada minimum hareketle yapılabilecek meslekleri, kolaylıkla öğrenebilir ve uygulayabilir. Güçlü beden enerjisinin uygulanmasına ihtiyaç duyan bu işlerde, aklın yapacağı daha çok şey vardır. Sözgelimi, tüm işler arasından en gerekli ve en zevkli olanını yaparak hayatını geçirmeyi dilemeyecek çok az adam vardır; dünyayı ekip biçmek. Bu kadar iş çeşitliliğini olası yapacak olan şeylerden biri, toplum odaklı düzenlenmiş bir topluluğun içerisinde eğitimin alacağı biçimdir. Şu anda bütün eğitim sistemi, ticaret hiyerarşisi içerisindeki yerlerini –şunlar efendiler olarak, bunlar işçiler olarak– almak üzere insanları donatmaya yönlendirmiştir. Efendilerin eğitimi işçilerinkine göre daha süslüdür, ancak yine de ticaridir. Hatta bu eğitim antik zaman üniversitelerinde bile çok az önemsenmekteydi, ta ki uzun vadede karşılığını verebilir hale getirilene kadar. Hak edilen eğitim bundan tamamıyla farklı bir şeydir ve farklı kişilerin neye uygun olduklarıyla ve seçme eğiliminde oldukları yol boyunca onlara yardım etmeyle ilgilenir.

Dolayısıyla gereğince düzenlenmiş bir toplumda genç insanlar eğitimlerinin, zihin ve beden disiplinlerinin bir parçası olarak bir karşılık alacakları el işlerini öğreneceklerdir; yetişkinler de ayrıca aynı okullarda tüm kapasitelerini şimdi olduğu gibi bir kişinin -ya da bir efendinin- muhteşem “para kazanma” hedefinde harcatmak yerine, herhangi bir şey üzerine eğitim alırken kullanma şansına sahip olacaktır. Mevcut sistemin yok ettiği yeteneğin ve hatta dâhiliğin değeri böylesi bir sistemde ortaya çıkarılacaktır ve bunlar gündelik işlerimizi kolay ve ilgi çekici hale getirecektir.

Bu çeşitlilik faslı altında endüstrinin bir ürüne işaret edeceğim, ticarileştirmeden çok fazla çekmiş, bu yüzden de güç bela var olan ve aslında bizim zamanımıza çok yabancı olan bir ürüne, bu yüzden de konu üzerine söylemek zorunda olduklarımı anlamakta güçlük çekecek bazı kişiler olmasından korktuğum, ama yine de oldukça önemli bir şey olduğundan bahsetmek zorunda olduğum ürüne işaret edeceğim. Demek istediğim, sanatın o tarafı sıradan işçi sıradan işiyle uğraşırken yapılır, ya da yapılması gerekir ve oldukça doğru bir şekilde de popüler sanat olarak adlandırılmalıdır. Tekrar edeyim, bu sanat ticarileştirme tarafından öldürülmüş olduğundan artık mevcut değildir. Ancak insanoğlunun doğayla olan mücadelesinin başlangıcından mevcut ka-

pitalist sistemin yükselişine değin hayattaydı ve genellikle de gösterişliydi. Bu sanat mevcutken, insanoğlu tarafından yapılan her şey insanoğlu tarafından süslenmekteydi, tıpkı doğanın yaptığı her şeyin kendisi tarafından süslenmesi gibi. Zanaatkâr kendi eliyle tasarladığı şekliyle nesneyi öylesine doğal ve bilinçli bir çaba olmadan süslerdi ki, ortaya çıkardığı işin salt faydacı kısmının nerede bittiği dekoratif kısmının nerede başladığını ayırmak sıklıkla güç olurdu. Şimdi bu sanatın temeli, işçinin işinde hissettiği çeşitliliğin bir tür ihtiyaç olmasıydı ve her ne kadar bu arzu tarafından üretilmiş olan güzellik dünyaya verilmiş gerçek bir hediye olsa da, işteki çeşitliliğin ve hazzın çalışanlar tarafından elde edilmesi yine de çok daha büyük bir öneme sahipti, çünkü yapılan tüm çalışmaların haz mührüyle damgalanması demektir. Bunların tamamı, uygarlığın iş anlayışında artık bir hayli kaybolmuş durumda. Eğer bir süse sahip olmak istiyorsanız, özellikle onun için para ödemelisiniz ve işçi de süsü üretmeye zorlanmalıdır, tıpkı diğer eşyaları üretmeye zorlandığı gibi. İşinde mutlu gibi görünmeye zorlanmaktadır, böylece bir zamanlar çalışmasının tesellisi olan, kendi eliyle ürettiği güzellik artık çalışan için fazladan bir yük olmuştur ve süs de artık faydasız uğraşın ahmaklıklarından yalnızca biridir. Muhtemelen de vurduğu prangalardan en

az bezdirici olanı değildir.

Çalışma süresinin kısalığı, bilinçli faydalılığı ve işe uygun olan çeşitlilik bir yana, çalışmayı cazip kılmak için gerekli olan bir şey daha vardır ve bu da zevkli bir çevredir. Uygar insanlar olarak, imalat sisteminin gerekli bir parçası olarak büyük bir kayıtsızlıkla tahammül ettiğimiz sefalet ve bakımsızlık toplumun bütünü için yalnızca, zengin bir adamın evinde orantılı bir şekilde mevcut olacak pislik miktarı kadar gereklidir. Eğer böyle bir adam misafir odasının tamamen küllerle kaplanmasına ve yemek odasının her köşesine bir tuvalet kurulmasına izin verirse, eğer daima toza sebep olduysa ve bir zamanlar güzel olan bahçesinin pisliklerine elini sürmediyse, çarşaflarını asla yıkamadıysa ya da masa örtülerini değiştirmediyse ve ailesini beş kişi bir yatakta yatırdıysa kendisini kesinlikle akıl sağlığı kurulunun pençesinde bulacaktır. Ancak pinti ahmaklığımızın böylesi eylemleri yalnızca, çılgınlıktan başka bir şey olmayan sözde gerekliliğin zorlaması altında mevcut toplumumuzun günlük olarak yaptığı şeylerdir. Uygarlığı akıl sağlığı kurulunun karşısına derhal çıkarmanız için size yalvarıyorum.

Çünkü kalabalık kentlerimiz ve sersemletici fabrikalarımızın tamamı düpedüz kâr sisteminin sonucudur. Kapitalist imalatçılar, kapitalist arazi sahipleri ve kapitalist mübadele, sermayenin çı-

karları adına manipüle etmek için insanoğlunu büyük şehirlere gelmeye zorluyor. Aynı zorbalık fabrikada gereken alanı o kadar çok azaltmaktadır ki, (örneğin) büyük bir dokuma kulübesinin iç kısmı neredeyse muhteşem olduğu kadar saçma bir manzaradır. İnsanoğlunun hayatını öğüterek ve öğüttüğü kölelerin kullanımı (ve bağımlılığı) için ucuz eşyalar üreterek kâr etme dışında, bu şeyler için bir gereksinim yoktur. Çalışma gücünün tamamı henüz fabrikalara yönlendirilmemiştir; bir kez daha kâr tahakkümü haricinde hiç gerekli olmayan yerlere yönlendirilmiştir. Böylesi çalışmalarla uğraşan insanların sıkışık şehir bölgelerinde pislik içerisinde yaşamaya zorlanmaları hiçbir şekilde gerekli değildir. İşlerini sakin taşra bölgelerinde, endüstri yerleşkelerinde, küçük kentlerde ya da kısaca nerede yaşamak kendilerini en mutlu edecekse orada yürütmeleri için hiçbir sebep yoktur.

Büyük ölçekte birleştirilmesi gereken çalışmanın bu faslına gelirsek, tam olarak bu fabrika sistemi şeylerin makul bir düzeninde, (benim fikrime göre bazı sakıncaları olsa da) en azından birçok hazla çevrelenmiş tam ve canlı bir sosyal yaşam sunacaktır. Fabrikalar entelektüel etkinliklerin de merkezi olabilir ve bu fabrikalarda oldukça farklı şekillerde çalışılabilir de; gerekli makinelerle ilgilenilmesi, her bir bireyin günlük

işinin yalnızca küçük bir kısmı olabilir. Diğer işler de çevredeki bölgelerde yiyecek yetiştirmekten sanat ile bilim araştırmaları ya da uygulamaları yapmaya kadar değişebilir. Böylesi işlerle uğraşan ve kendi hayatlarının efendisi olan insanların, kendilerini kalıcı bir pisliğin, kargaşanın ya da bir sıkışıklığın içine zorlayacak herhangi bir aceleye ya da öngörüsüzlüğe izin vermeyecek olmaları elbette önemlidir. Gereğince uygulanan bilim de, pis koku, duman ve gürültü gibi karmaşık makinelerin kullanımına şu anda eşlik eden rahatsızlıkların hepsini tamamen yok edemese de, bu rahatsız edici şeyleri azaltmak için bu kişilerin işe yaramaz şeylerden kurtulmalarına olanak sağlayacaktır. Adil bir dünyada da, çalıştıkları ya da yaşadıkları binaların çirkin ayıplar olmasına katlanmak zorunda kalmayacaklardır. Fabrikalarını, binalarını ve kulübelerini kendi evleri gibi düzgün ve yeterli yaparak bir şeye başladığımızda, bu binaları sadece işlevsel olarak iyi, sadece kendi halinde değil, hatta güzel de yapmaya hatasızca devam edeceklerdir. Böylece ticari açgözlülük tarafından bir süredir katledilen muhteşem mimari sanatı da yeniden doğacak ve parılayacaktır.

Gördüğümüz gibi böylece ben, gereğince düzenlenmiş bir toplulukta çalışmanın faydalılık bilinciyle cazip hale getirilmesi gerektiğini iddia

ediyorum; zihni çalıştıran bir ilgiyle sürdürüle-
bilecek, çeşitliliği olan ve zevkli bir ortamda ger-
çekleştirilecek bir şey haline getirerek. Ayrıca
günlük işin bıktırıcı bir şekilde uzun olmaması
gerektiğini, hepimiz gibi, ben de iddia etmiştim.
“Bu son iddiayı diğerleriyle nasıl bağdaştır hale
getireceksin? İş bu kadar azaltılacaksa, metalar
çok pahalı olmayacak mı?” diye sorulabilir.

Daha önce de söylemiş olduğum gibi, çalışma-
yı cazip hale getirmek için bazı ödünlerin gerekli
olacağını kabul ediyorum. Şunu kastediyorum,
eğer özgür bir toplulukta şu anda gerçekleştir-
diğimizle aynı yoğunlukla, pislikle, kargaşayla,
acımasızlıkla çalışmaktan memnun olabilseydik,
bütün çalışma türlerini dikkate alarak günlük
çalışmamızı benim tahmin ettiğim gerekli çalış-
madan çok daha kısa tutabiliriz. Ancak bunu ger-
çekleştirmiş olsaydık bile bu durum, yeni kaza-
nılmış özgürlük şartlarımızın bizi şu anki kaygılı,
bitkin ve acınası halimizle bırakacağı anlamına
gelecekti; bunu da ben düpedüz imkânsız kabul
ediyorum. Koşullarımızı bütün topluluk tarafın-
dan arzu edilebilir olarak adlandırılabilen bir
standarda yükseltmek için gerekli olan fedakârlı-
ğı yapmaktan hoşnut olmalıyız. Sadece bu da de-
ğil. Yaşam standardının yükseltilmesi doğrutu-
sunda rahatımızın ve zamanımızın daha çoğunu
oldukça özgür bir şekilde yine de feda etmekte

bireysel olarak yarışmalıyız. İnsanlar ya kendi kendilerine ya da böylesi amaçlarla ilişkili olarak, hayatın bu süslerini herkesin yararı için özgürce ve çalışma aşkı ile bu çalışma aşkının –yaratmaya dair bir haz umudu tarafından tetiklenmiş olan– sonuçları için üreteceklerdir. Bu kişiler şu anda birkaç zengin adamın yararına üretmek (ya da üretiyor gibi görünmek) için ayartılmışlardır. Uygar bir topluluğun sanat ya da edebiyattan tamamen mahrum bir şekilde yaşaması henüz tecrübe edilmedi. Uygarlığın geçmişteki yozlaşması ve çürümesi, küllerinden doğacak olan topluma hazzın yadsınmasını dayatıyor olabilir. Eğer bu olacaksa, geçici faydacılık aşamasını gerçekleştirecek sanat için bir temel olarak kabul edeceğiz. Eğer açlıktan ölecek hale gelenler ve sersefil olanlar sokaklardan kurtulursa, eğer dünya hepimizi eşit bir şekilde beslerse, eğer güneş hepimize aynı şekilde parıldarsa ve eğer dünyanın muhteşem oyunu –gündüz ve gece, yaz ve kış– her birimize anlaşılması ve sevilmesi gereken bir şey olarak sunulabilirse, geçmişteki yozlaşmanın ayıbından armana değin ve kölelik korkusu ile soygun ayıbından azat edilmiş insanlar arasında sanat tekrar yükselene değin bir süre beklemeyi göze alabiliriz.

Bu süre içerisinde her halükârda çalışmanın düzeltilmesi, tasarlanması ve üzerinde düşünül-

mesinin karşılığı aslında ödenmelidir, ancak bu karşılık uzun çalışma saatlerinin zorunluluğu tarafından ödenmemelidir. Bizim çağımız, geçmiş çağlardaki adamlar için çılgın rüyalar olarak görülecek makineleri icat etti ve biz bu makinelerden henüz hiçbir şekilde faydalanamadık.

“Emekten tasarruf sağlayan” makineler olarak adlandırılırlar; yaygın bir şekilde kullanılan bu ifade bu makinelerden ne beklediğimizi belirtir, ancak beklediğimiz şeyi elde edemiyoruz. Gerçekte yaptıkları şey ise vasıflı işçileri vasıfsız işçi rütbesine indirmek, “yedek işgücü ordusunun” sayısını artırmaktır; yani işçilerin arasındaki güvencesiz yaşamı artırmak ve (efendilerinin köleleri olarak) makinelere hizmet edenlerin çalışmasını ağırlaştırmaktır. Bu arada bunların hepsi, çalışanlar işverenlerin kârlarını katlarken ya da birbirleriyle giriştikleri amansız ticari savaşta bu kârları sarf etmeleri için onlara baskı yapılırken gerçekleşir. Esaslı bir toplumda pratik zekânın bu mucizeleri, cazip olmayan çalışmada harcanan zamanın azaltılması için ilk kez kullanılıyor olacaktır; cazip olmayan çalışma belki de bu yollar sayesinde her bir birey için sadece çok hafif bir yük olacak kadar azaltılmış olacaktır. Makinelerin geliştirilmesinin bireye bir “fayda sağlamasından” ziyade topluluk için faydalı olup olmadığına dair artık bir şüphe kalmadığında, bu

makinelere kesinlikle daha çok geliştirilecek ve geliştirildikçe de daha fazlası elde edilecektir.

İnsanoğlu yaşamını sürdürme konusunda kaygı duymaya gerek kalmadığını anladığında, isteyerek ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirilirse makine işinden daha cazip olabilecek olan elle yapılan işe ilgi göstermeyi ve elle yapılan işten keyif almayı öğrendiğinde, makinelerin olağan şekilde aşırı kullanımı bir süre sonra muhtemelen bir biçimde kısıtlanacaktır.

Üstelik gündelik aç kalma korkusundan azat edilmiş, kendi ihtiyaçları dışındaki bir şey tarafından zorlanmayan, gerçekte neyi istediğini anlayan insanlar, artık lüks olarak adlandırılan salt saçmalıkları ya da artık ucuz eşya diye adlandırılan zehir ve çerçöpü üretmeyi reddedeceklerdir. Onları giyecek uşaklar olmadığında lüks golf pantolonlarını kimse üretmeyecektir, kimse gerçek tereyağından uzak kalmaya zorlanmadığında margarin üretmek için zamanını harcayacak kimse olmayacaktır. Aldatma yasalarına yalnızca hırsızlar toplumunda gerek duyulur ve böylesi bir toplumda da bu yasalar hükümsüzdür.

Daha zor ve iğrenç türdeki işin, şeylerin yeni koşullarında nasıl yürütülebileceği sıklıkla sosyalistlere sorulur. Böylesi sorulara etraflıca ya da konuya hâkim bir şekilde cevap vermeyi denemek, eskinin malzemelerinden hangilerinin orta-

dan kaybolacağını ve bizi büyük değişime doğru götüreceği olan evrim boyunca hangilerinin kalıcı olacağını önceden bilmeden, bu malzemelerden yeni bir toplumun planını kurma imkânsızlığını denemek olacaktır. Yine de, en zor işleri yapanların en kısa sürelerde çalışması gerektiğini söyleyerek bazı ayarlamaların yapılması zor değildir. Üstelik işin çeşitliliği hakkında yukarıda söylenenler özellikle burada bir kez daha uygulanır. Bir kez daha tekrarlırsam, bir adamın hayatının tamamında umutsuz bir şekilde tek bir iğrenç ve asla sonlanmayan bir işle meşgul olacağı bir düzenleme, teologlar tarafından hayal edilen cehenneme uygun olabilecek, ancak başka türden bir toplum için hemen hemen hiç uygun olmayan bir düzenlemedir. Son olarak, eğer bu daha zor olan iş özel bir türdense bu işi üstlenecek özel gönüllülerin aranacağını varsayabiliriz. Özgür bir durumda olan insanoğlu, insanoğlu olduğunun belirtilerini kaybetmediği ve köle olarak sahip olduğu şeyleri kaybetmediği sürece, birileri kesinlikle bu işlere talip olacaktır.

Durum böyleyken çalışma süresinin kısalığı, tekrarlanma sıklığının azlığı ya da bu işi özgürce yapan adamın zihnindeki özel ve özgün faydalılık (dolayısıyla da onur) duygusuna rağmen yine de iğrenç olmaktan başka bir şansı olmayan herhangi bir iş varsa, işçiye yalnızca bir işkence olan

herhangi bir iş varsa ne olacak? Şey, o zaman bu işi yapmadığımızda gök kubbenin üzerimize düşüp düşmeyeceğini görelim, çünkü yapılmamış olsalar daha iyi olurdu. Böylesi bir işi üretmek için ödenen bedel, karşılığında elde edilecek şeye değmez.

Her türlü şart altında gerçekleştirilen her türlü çalışmanın, çalışan için bir lütuf olduğuna dair yarı teolojik dogmanın ikiyüzlü ve yanlış olduğunu, öte yandan hak edilen dinlenme ve haz umudu çalışmaya eşlik ettiğinde, o çalışmanın güzel olduğunu artık görmüş olduk. Uygarlığın iş anlayışını değerlendirmiş olduk ve umutlar çoğunlukla eksik olduğundan, bu iş anlayışının kusurlu olduğunu bulduk ve böylelikle de uygarlığın insanoğlu için berbat bir lanete neden olduğunu gördük. Ancak aynı zamanda dünyadaki işlerin umut ve hazla yürütülebileceğini de gördük, tabii eğer çalışma birbirine karşı olan sınıfların daimi kavgası tarafından, ahmaklık ve tahakküm tarafından israf edilmezse.

Umut ve hazla yaşayabilmek ve çalışabilmek için ihtiyacımız olan şey dolayısıyla *Barış*'tır. Eğer insanoğlunun sözlerine güvenebilirsek, barış çok fazla arzulanmaktadır, ancak aynı insanoğlu tarafından da oldukça sürekli ve istikrarlı bir şekilde fiilen reddedilmektedir. Ancak biz, her ne pahasına olursa olsun kalplerimizi ona doğru teşvik edelim.

Ne pahasına olabilir, bunu kim söyleyebilir ki? Barışı, barışçıl bir şekilde kazanmak mümkün olacak mı? Ah, mümkün olabilir mi? Yanlış ve ahmaklık tarafından öylesine çevrelenmiş durumdayız ki, o ya da bu şekilde bunlara karşı savaşmalıyız. Kendi yaşamlarımız mücadelesinin sonunu görmeyebilir, belki de sonlanacağına dair hiçbir umut görmeyebilir. İnsanoğlunun "barışçıl" ticaretin daha yavaş ve daha gaddar yöntemleri yerine gerçek bir savaş tarafından katledilmesi sonunda açık bir şekilde patlayana kadar belki de umabileceğimiz en iyi şey, mücadelenin günbegün daha keskin ve daha acımasız hale geldiğini görmek olabilir. Eğer bunu görmek için yaşarsak, daha çoğunu görmek için yaşamalıyız; çünkü bu zengin sınıfların kendi yanlışları ile soygunlarına ve bu soygunlarını açık bir şiddetle bilinçli olarak savunduklarına dair bir farkındalık geliştirmeleri anlamına gelecek ve ardından son yakın olacaktır.

Ancak her türlü durumda ve barış için mücadelemizin doğası ne olursa olsun, sadece onu istikrarlı bir şekilde ve kalbimizdeki tek şey olarak hedeflersek ve hedefimizden asla ayırmazsak, geleceğin barışından bir yansıma yaşamlarımızdaki karmaşa ve sorunları aydınlatacaktır, bu karmaşa görünüşte önemsiz ya da açık bir şekilde acıklı olsa da. Ve biz, en azından umudumuz-

da, bir adamın hayatını yaşarız. Bu zamanlar da bize bundan daha büyük herhangi bir ödül veremez.

Uygar bir topluluğun sanat ya da edebiyattan tamamen mahrum bir şekilde yaşaması henüz tecrübe edilmedi. Uygarlığın geçmişteki yozlaşması ve çürümesi, küllerinden doğacak olan topluma hazzın yadsınmasını dayatıyor olabilir. Eğer bu olacaksa, geçici faydacılık aşamasını gerçekleştirecek sanat için bir temel olarak kabul edeceğiz. Eğer açlıktan ölecek hale gelenler ve sersefil olanlar sokaklardan kurtulursa, eğer dünya hepimizi eşit bir şekilde beslerse, eğer güneş hepimize aynı şekilde parıldarsa ve eğer dünyanın muhteşem oyunu -gündüz ve gece, yaz ve kış- her birimize anlaşılması ve sevilmesi gereken bir şey olarak sunulabilirse, geçmişteki yozlaşmanın ayıbından armana değin ve kölelik korkusu ile soygun ayıbından azat edilmiş insanlar arasında sanat tekrar yükselene değin bir süre beklemeyi göze alabiliriz.

ISBN 978-605-66359-5-3

9 786056 635953

8 TL
KDV DAHİL

